

Dr hab. prof. nadzw. Halina Steinke
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego
Wydział Pedagogiki i Psychologii
Ul. Chodkiewicza 30
85-064 Bydgoszcz

Bydgoszcz, dn. 11.09 2018

Recenzja dysertacji doktorskiej

mgr Bożeny Majewicz pt. *Funkcjonowanie zespołów nauczycielskich. Oczekiwania a rzeczywistość*

napisanej pod kierunkiem prof. zw. dr hab. Barbary Kromolickiej

Przedstawiona do recenzji dysertacja doktorska mgr Bożeny Majewicz porusza niezwykle istotny społecznie ale również zawodowo problem funkcjonowania zespołów ludzkich w instytucjach, w tym wypadku w instytucji oświatowo-wychowawczej jaką jest szkoła.

Analiz, zarówno teoretycznych jak badawczych dotyczących szkoły nigdy za wiele, albowiem jest to ta instytucja, która powinna w największym stopniu odpowiadać na oczekiwania, a przede wszystkim potrzeby edukacyjne i społeczne. Szczególnie w okresie małej stabilności systemowej każdy ogląd rzeczywistości szkolnej jest bardzo cenny i pożądany. Jak wiadomo, o jakości kształcenia nie decydują tylko programy nauczania ale także ludzie, którzy proces edukacji i wychowania prowadzą. Wizerunek społeczny szkoły zależy od współpracy trzech podmiotów tworzących tę instytucję, mianowicie nauczycieli, uczniów i rodziców. Autorka dysertacji podjęła problematykę funkcjonowania zespołów nauczycielskich w szkołach podstawowych Gorzowa Wielkopolskiego.

Dysertację mgr Bożeny Majewicz analizuję w trzech punktach. W pierwszym odniosę się do części teoretycznej, w drugim do założeń metodologicznych przeprowadzonych badań, w trzecim natomiast ustosunkowuję się do analizy zebranego materiału badawczego.

1. Część teoretyczna dysertacji składa się z dwóch rozdziałów.

Szkoła scharakteryzowana została jako środowisko społeczno-wychowawcze znaczące dla rozwoju młodego pokolenia. Jest to szerokie opracowanie w oparciu o bogatą literaturę

przedmiotu. Autorka zwróciła uwagę na podkreślaną w literaturze potrzebę indywidualnego rozwoju każdego ucznia, przekazywania wartości czy wdrożenia do aktywności społecznej i twórczej (s. 8-10). Doktorantka podkreśliła także dużą rolę nauczyciela w kreowaniu środowiska szkolnego, rozważając również historyczne znaczenie owej profesji (s. 13). Zwróciła także uwagę na konieczność współpracy szkoły ze środowiskiem pozaszkolnym (s. 14-5), co we współczesnej literaturze i praktyce pedagogicznej ma szczególne znaczenie dla zrównoważonego rozwoju środowisk.

Bardzo szczegółowo opracowany został klimat szkoły, jego wielopłaszczyznowość oraz rolę nauczyciela w jego tworzeniu. Podkreślone zostało znaczenie procesu i umiejętności komunikowania się w tworzeniu zespołów nauczycielskich i atmosfery w placówkach. Nie pominięto także roli dyrektora w funkcjonowaniu szkoły jako lidera, osoby kierującej zespołem, dającej przykład współpracy, zachęcającej do wspólnego działania oraz determinującego współpracę lub rywalizację. Podjęto także problem osobistego i społecznego prestiżu nauczyciela (s. 15-18).

Rozdział drugi części teoretycznej opisuje istotę pracy zespołowej w szkole, jej wartość, rodzaje zespołów, ich znaczenie oraz determinanty efektywnego działania zespołu nauczycielskiego. Po raz kolejny należy podkreślić staranność w przedstawieniu zagadnień oraz umiejętność prowadzenia wywodu teoretycznego.

Rozdziały teoretyczne są interesujące, świadczą o znajomości literatury omawiającej zagadnienia związane z instytucją szkoły, w tym także pracy nauczyciela. Zauważyć należy jednak iż brakuje tutaj rozdziału poświęconego roli społecznej nauczyciela (te treści rozrzucone są w wielu miejscach) oraz brak zdefiniowania czym jest, w jaki sposób Autorka rozumie przedmiotowy zespół nauczycielski w perspektywie omawianej literatury. Określenie zespołu nauczycielskiego znajduje się dopiero na stronie 115 rozprawy, w rozdziale 4.2. *Pojęcie atmosfery i organizacji pracy w zespole nauczycielskim*. Tam także znajduje się uzasadnienie wyboru tematu.

2. Założenia metodologiczne pracy rozpoczyna uzasadnienie tematu, które zaprzecza idealnemu, powinnościowemu obrazowi szkoły jaki został przedstawiony w rozdziałach teoretycznych. W uzasadnieniu mowa o społecznie złym wizerunku nauczyciela oraz braku autorytetu wśród uczniów i rodziców. Mowa także o samotności nauczyciela w podejmowanym przez niego wysiłku nauczania i wychowania młodego pokolenia. Takie uzasadnienie, w moim przekonaniu powinno się znaleźć na początku dysertacji, byłoby punktem wyjścia do przedstawienia teoretycznych i metodologicznych założeń.

W części metodologicznej należałoby doprecyzować przedmiot badań odwołując się do literatury przedmiotu i wyników innych, korespondujących z problematyką badań. Przedmiotem badań są uwarunkowania funkcjonowania zespołów nauczycielskich nie tyle z perspektywy grup samopomocowych co z uwzględnieniem owych grup. Autorka wyodrębniła cele teoretyczne, poznawcze i praktyczne dla swoich badań i należy je ocenić pozytywnie, przy czym szczególne znaczenie ma tutaj cel praktyczny, który zakłada „wskazanie uwarunkowań funkcjonowania zespołów nauczycielskich jako grup samopomocowych” (s. 62). Jest to bardzo ambitne zamierzenie, które może poprawić jakość relacji w zespołach nauczycielskich.

W założeniach postawiony został jeden problem główny doprecyzowany przez 4 problemy szczegółowe.

Autorka przyjęła ilościowo-jakościowy schemat badań. Przyjęte zmienne zostały poprawnie określone oraz wyczerpująco omówione. W badaniach wykorzystano narzędzia standaryzowane: Inwentarz Osobowości NEO-FFI Costy i McCrae oraz Skalę Postaw Być i Mieć B. Grulkowskiego oraz kwestionariusz wywiadu skoncentrowanego na problemie. Scharakteryzowano 126 nauczycieli pod względem płci, wieku, stażu pracy, statusu rodzinnego oraz posiadanych kwalifikacji (i tu uwaga na marginesie: nie należy respondentów nazywać „przypadkami”, przypadek to zdarzenie natomiast respondent to osoba o określonych cechach społeczno-demograficznych). Inwentarz Osobowości NEO-FFI Costy i McCrae posłużył scharakteryzowaniu respondentów pod względem cech osobowych, takich jak: neurotyczność, ekstrawertyczność, otwartość na doświadczenie, ugodowość, sumienność. Wystąpiła tutaj zależność między ugodowością i sumiennością oraz zależność odwrotna między ekstrawertycznością a neurotycznością. Czego to dowodzi, jakie znaczenie mają tego rodzaju badania dla pracy nauczyciela?

Przeprowadzono 12 wywiadów z nauczycielami, którzy wyrazili na nie zgodę.

3. Najciekawszą część dysertacji stanowi analiza badań własnych a w niej interpretacja wywiadów skoncentrowanych na problemie.

W tej części rozprawy Autorka wykazała się zarówno umiejętnością interpretacji uzyskanych informacji, jak również znajomością literatury przedmiotu.

Niestety, nie wiadomo jakimi cechami społeczno-demograficznymi i osobowymi charakteryzują się uczestnicy wywiadów. Z informacji podanych przy cytowanych fragmentach wynika, że są to osoby w średnim wieku o około 20-letnim stażu pracy a więc nauczyciele, którzy mają duże doświadczenie zawodowe, w tym także we współpracy w zespołach nauczycielskich. Wnioski z badań są raczej pesymistyczne, np. nauczycieli

znacznie więcej dzieli niż łączy (s. 128), czy trudno im działać wspólnie (s. 211). Stąd moje pytanie, które pojawiło się wcześniej: jakie jest uzasadnienie dla badania cech osobowych nauczycieli skoro nie przeprowadza się tego rodzaju badań w szkołach a więc nie mogą być wykorzystywane w tworzeniu zespołów nauczycielskich? Sama Autorka nie wykorzystuje uzyskanych wyników do analizy danych jakościowych.

Przedstawione uwagi nie umniejszają wartości naukowej rozprawy doktorskiej mgr Bożeny Majewicz. Jest to praca staranna. Autorka wykazała się znajomością literatury przedmiotu i umiejętnością jej wykorzystania także w interpretacji badań własnych. Widoczna jest znajomość problematyki oraz zaangażowanie poznawcze. Pani Magister potrafi zaplanować procedurę badawczą, wykorzystać uzyskany materiał badawczy i poprawnie oraz interesująco go zinterpretować. Jednak recenzent ma obowiązek przedstawić swoje wątpliwości czy uwagi po to aby stworzyć płaszczyznę dyskusji naukowej, do której Autorkę namawiam.

Uważam, że opiniowana rozprawa doktorska spełnia wymagania ustawowe stawiane rozprawom doktorskim, określone w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017, poz. 1789).

W związku z powyższym wnoszę do Rady Naukowej Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Szczecińskiego o przyjęcie dysertacji doktorskiej i dopuszczenie mgr Bożeny Majewicz do publicznej obrony.

KIEROWNIK
Zakładu Pedagogiki Społecznej

Dr hab. Halina Stejniek prof. nadzw.